

МУДРІСТЬ НАРОДНА

Вірменські прислів'я та приказки

МУДРІСТЬ НАРОДНА

Збірник вісімнадцятий

ВІРМЕНСЬКІ ПРИСЛІВ'Я
ТА ПРИКАЗКИ

Упорядкувала та переклала
Людмила Задорожна

*Видавництво художньої літератури
«Дніпро»
Київ — 1976*

С (Вірм)
В52

З М І С Т

- 5 Вступне слово *Людмили Задорожної*
16 Леніна слово — єдності радянських
народів основа
24 Праця — володар світу
40 Що бідний заробить, пан з'їсть
56 Птах сильний крильми,
людина — друзями
76 Що даєш рукою, візьмеш душею
108 Поганий той жарт, в якому немає
половини правди

© Видавництво «Дніпро», 1976.

70500-115
В М205(04)-76 103-76

ВСТУПНЕ СЛОВО

Прислів'я та приказки — один з найдавніших жанрів вірменського фольклору. Деякі з них відомі ще з V століття, інші (як от «Немає весілля без осяччої голови») сягають корінням в епоху тотемізму, хоча точно визначити період створення того чи іншого прислів'я або приказки, — особливо тих, в яких не відбита епоха і які позначені безсюжетністю та алегоричністю, — інколи дуже важко. До певного часу вірменські прислів'я та приказки існували в усній формі. Від покоління до покоління передавав народ мудрість, яку протягом багатьох віків зберігав у своїй пам'яті. Уперше з уст народу вірменські прислів'я та приказки записав у 1859 році Григор Тер-Гарутунян. Але тільки в Радянській Вірменії побачило світ повне видання прислів'їв та приказок із передмовою-дослідженням, зріс науковий інтерес до малих форм усної народної творчості.

Своїм змістом вірменські прислів'я та приказки надзвичайно багаті: афористична творчість народу не тільки стисло й точно фіксує певний рух думок, почуттів, спостережень, міркувань, прагнень, надій, але й виявляє властиві народові дощитливий розум, широчінь поглядів, реалістичне розуміння явищ життя.

З давніх-давен народ передавав у прислів'ях та приказках переважно спостереження над явищами природи, побуту, суспільного життя. У класовому суспільстві прислів'я і приказки стали засобом вияву мислення й світогляду класів. Цим, а також зміною епох, соціальних устроїв, зростанням рівня свідомості й освіти пояснюється суперечливість у трактуванні прислів'ями та приказками деяких форм буття, висвітлення аналогічних явищ у різних площинах («Із грошима — ага *, без грошей — слуга», «Хоч і в лахмітті, зате людина»).

На думку народу, значимість людини не в її багатстві, а в суспільно-етичних та духовних цінностях. Вони визначають найвищі почуття людини: класову непримирненість, готовність до боротьби за краще майбутнє, патріотизм, мужність,

* А г а — пан, господар.

любов, дружбу, дозволяють засуджувати і висміювати лінощі, неробство, пиху, зазнайство та інші вади людини.

Незважаючи на те, що важкою працею народу в антагоністичному суспільстві користувалися експлуататори, народ не сприймав працю зі зненавистю, навпаки, звеличував її, бо глибоко переконаний: праця — першооснова добра, прогресу, які живлять життя, праця змінює природу, прикрашає світ, робить людину розвиненою, дружелюбною.

Як і в інших жанрах творчості вірменського народу, у прислів'ях і приказках відбилися елементи матеріалістичного й діалектичного мислення вірменського трударя, що допомагало йому правильно розуміти природу і закони суспільного розвитку («Людина од природи, а не од неба»). Народ чітко визначає своє розуміння того, що природа не визнає застиглого й нерухомого — все змінюється, народжується і помирає («Що не народжується, не помирає»), усвідомлює, що без причини не буває наслідку («Без хмари не буває дощу»).

У своєму класовому визначенні народ стоїть на непримиренних, антагоністичних позиціях до всілякої тиранії, поневолення, соціальної омані. Мабуть, саме

тому образ «цар» у прислів'ях і приказках подано узагальнено, саме тому народ так категорично відкидає «бога», викриває роль церкви як захисниці соціальної нерівності, проповідниці покорі й терпіння («Правою хреститься, лівою—краде», «Хто на бога надіється — голодний застається»).

Чітко і впевнено відрізняє народ добро від зла в усіх формах життя; кажучи узагальнено, немає таких ланок життя, які не знайшли б свого висвітлення в прислів'ях та приказках. Це й дає змогу нині на основі прислів'їв і приказок скласти уявлення про життя і духовний світ вірменського народу протягом багатьох віків.

Після перемоги Великої Жовтневої соціалістичної революції у Вірменії з'явилися прислів'я та приказки, які знайомлять нас із сьогоднішнім днем вірменського народу. В них оспівується щасливе, радісне життя, вільна, колективна праця на благо Батьківщини, велич ленінських ідей, керівна роль Комуністичної партії, дружба і єдність братніх народів нашої країни («Усім трударям світить зоря Жовтня», «За Леніним широкою дорогою йдемо», «Леніна слово — єдності радянських народів основа»,

«Слово партії усім народам зрозуміле» тощо).

Наповнилися новим змістом і по-новому зазвучали в наш час старі, традиційні прислів'я та приказки, в яких оспівано любов народу до батьківщини, героїзм та патріотизм, дружбу й колективізм, в яких стверджується все добре, нове, прогресивне й засуджується зло. Такі прислів'я й приказки входять в активний фонд мудрості вірменського народу.

Треба сказати, що є серед вірменських прислів'їв і приказок,— це зумовлено певною спільністю історичного життя,— такі, що зустрічаються в багатьох інших народів, але узвичасні за «власними» реаліями, закомпоновані «власною» етнографічною тональністю: «Верблюдив оглядають, а жаби й собі лапки простягають» (вірм.) — «Коня кують, а жаба й собі лапку підставляє» (укр.); «Одне погане мишеня тисячу карасів * зіпсує» (вірм.) — «Паршива вівця всю отару псує» (рос.) тощо. Спільність тут, як бачимо, у логічному змісті, відображенні однакових ситуацій, тобто спільність визначається збігом за логіко-семантичним принципом, який часто підкріплюється

* К а р а с — глек для зберігання зерна, вина тощо.

й збігом за лексичною структурою; різниця простежується в образній системі, своєрідності етнографічних понять, реалій. Це ще раз підтверджує думку, що в національних традиціях народів значно більше такого, що об'єднує їх, аніж роз'єднує.

Кілька слів про форму вірменських прислів'їв та приказок. Вони організовуються за синтаксичною будовою, тобто бувають простими або складними, можуть мати різну мету висловлювання — стверджувати щось або, навпаки, заперечувати, можуть бути наділені модальністю, яка виявляється у тоні розповідному, окличному чи запитальному. Композиційно прислів'я розбиваються на дві, три, а іноді й більше частин, кожна з яких, розділена логічним наголосом, становить єдине ціле. Часто прислів'я будуються за принципом зіставлення однієї частини з іншою.

Форма прислів'їв і приказок щедро виконується змістом. Жанрова особливість прислів'їв і приказок із усією їхньою афористичністю дозволяє зробити це так яскраво і повно, як не зробили б цього, мабуть, гори нудних і довгих трактатів.

Значна роль у художньому оформленні прислів'їв та приказок відводиться ритміці, римуванню, різноманітним засобам звукопису, особливо коли зустрічаються власні імена, які часто використовуються при римуванні: «Ягня з'їв Карапет, винуватий Гайрапет», гра слів: «Лисий Хасан чи Хасан лисий — хіба не однаково?»

Афористичність, стислість форми обумовлює в прислів'ях та приказках безсполучниковість. Думка при цьому ще більше лаконізується і водночас спрощується («У воду не ввійдеш — плавати не навчишся»).

Щедрі порівняння, епітети, метафори прислів'їв та приказок служать засобом вияву словникового багатства вірменської мови.

Лексика вірменських прислів'їв і приказок відтворює особливі, властиві культурному й історичному ладу вірменського народу поняття соціальні: ага; топоніміку: Єреван, Кохб, Шарур; ономастику: Карапет, Гайрапет, Кіракос, Шушан; речі побуту: карас, палан; страви: хаш, пахлава; особливості тваринного й рослинного світу, географічні особливості краю. Те, що у Вірменії були в обігу

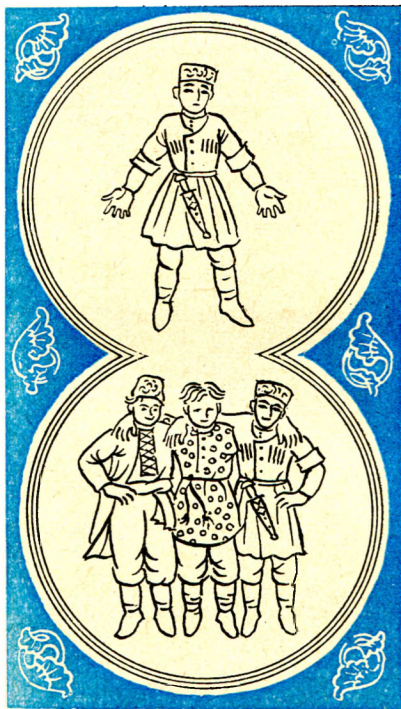
гроші тих держав, які мали вплив у певних районах країни, засвідчують прислів'я, в яких натрапляємо на такі назви грошових одиниць: абасі — персидська монета, парá — турецька.

При доборі матеріалу до цього збірника було використано такі видання: А. Т. Ганалаян. Вірменські прислів'я. Тексти і дослідження народних прислів'їв та приказок. Єреван, Вид-во АН Вірменської РСР, 1951 (вірм. мовою); Вірменська народна творчість. Хрестоматія. Уклав і упорядкував Григор Григорян, Єреван, 1951 (вірм. мовою); А. Т. Ганалаян. Прислів'я і приказки. Єреван, Вид-во АН Вірменської РСР, 1960 (вірм. мовою); Букет квітів. Вірменські народні байки, притчі, прислів'я і загадки. Єреван, 1960 (вірм. мовою); Вірменська народна творчість. Вибране. Єреван, Держлітвидав, 1967 (вірм. мовою); Григор Григорян. Вірменська народна творчість. Єреван, «Луйс», 1967 (вірм. мовою); Армянский фольклор. М., «Наука», 1967; Армянские пословицы и поговорки. Составление и перевод Г. О. Карапетяна. М., «Наука», 1973 тощо.

У наш час, час взаємопроникнення і взаємозбагачення національних культур, з'являється все більше й більше видань, які знайомлять читача з духовним світом братніх народів.

Збірник вірменських прислів'їв та приказок українською мовою буде також значним внеском у цю велику й важливу справу.

Людмила Задорожна

Леніна слово — єдності радянських народів основа

**Відколи сяють Жовтня зорі, народ
не знає, що то — горе.**

○

Усім трударям світить зоря Жовтня.

○

**Немає яскравішої зорі, як вчення
Ілліча.**

○

За Леніним широкою дорогою йдемо.

○

Леніна слово й за горами чути.

○

**Леніна слово — єдності радянських
народів основа.**

○

Слово Леніна нести — високо рости.

У трударя одна мета — комунізм.

○

Слово партії всім народам нашим зрозуміле.

○

Хвала партії, що відділила біду од бідних.

○

Заповіти партії — і нам, і нашим синам.

○

Найкраща пісня матерів і коханих — пісня про Вітчизну.

○

З любові до Вітчизни серце співає.

○

Народові Вітчизна дарує сонце.

○

Немає сина без Вітчизни.

○

Будь не тільки сином свого батька, а й сином свого народу.

**Без коня дорога далека,
без Батьківщини — безконечна.**

○

**Найрідніша земля, що навколо
Кремля.**

○

**У того, хто Вітчизну захищає
в бою, — рука не здригнеться.**

○

**Метал випробовується у вогні,
патріот — у бою.**

○

**На весілля йде хто може, супроти
загарбника — всі.**

○

Гарна троянда на рідній землі росте.

○

**Гірська незапашна квітка на своєму
місці з трояндою зрівняється.**

○

**Лиш тоді оціниш домівку, коли
її втратиш.**

День на чужині — як рік.

○

**Навіть сонце так сироту не зігріє, як
руки друзів.**

○

**У дружбі народів серце знайшло
силу, розум — правду.**

○

**Із народом і в тяжку годину —
свято.**

○

Серце народу — безмежне.

○

**Голос народу сильніший за гуркіт
гармат.**

○

**Хто за народ бореться,
тому сили додається.**

○

**Один і камінь з місця не зрушить,
гуртом і скелю можна посунути.**

**Коли брат допоможе братові, вони
й гори здолають.**

○

Однією рукою в долоні не сплеснеш.

○

**«Куди ви, меншість?» —
«До більшості».**

○

Один розум добре, а два — краще.

○

У колгосп пішов — достаток знайшов.

○

**Колгосп — це багатим кінець,
голоті — вінець.**

○

**У колгоспі робитимеш, щасливо
житимеш.**

○

І день новий, і одяг новий.

○

«Хто працюватиме?» — «Я і ти». —

«Хто їстиме?» — «Я і ти».

○

Перемогу здобувають гуртом.

○

Те, що зробить хліб, не зробить меч.

○

**Земля трударя — до кордону,
брати — по всій землі.**

Праця — володар світу

Праця й гори зрівнює.

○

Найсолодший плід — плід праці.

○

Немає нічого такого, чого б людина, захотівши, не зробила.

○

Захотіти — наполовину зробити.

○

Склав план — зробиш діло.

○

Діло розумом робиться.

○

Спершу обміркуй, потім за діло берись.

Спершу діло зроби, а тоді хвалисьь.

○

Од хвалька роботи не діждешся.

○

Уважно вислухаєш — багато чого навчишся.

○

Дві руки для однієї голови.

○

Слово і діло — брати.

○

Не так слово важливе, як діло.

○

Між словом і ділом — гори й ущелини.

○

Зробиш — знайдеш.

○

І плуг без діла іржавіє.

**Камінь, що котиться, мохом
не обростає.**

○

Натомлені руки — спокійне серце.

○

Хто працюватиме — їстиме.

○

Хто працює — не голодує.

○

Що накришиш, те й з'їси.

○

Як обмолотиш, так і з'їси.

○

**Скільки під деревом не лежи, груша
сама в рот не впаде.**

○

У ліс не підеш, горіхів не збереш.

○

Хочеш молока — держи корову.

○

**Коли верблюдові потрібна колючка,
протягне шию.**

**Орач спина не зігне — добрий
врожай не виросте.**

○

**Доки вогню не розведеш, хліба не
спечеш.**

○

Більше замісиш, більше й спечеш.

○

Не вколовшись, троянди не зірвеш.

○

**Хто влітку в тіні лежатиме, у того
взимку худоба здихатиме.**

○

**Не вдариш об глек, дзвону
не почувеш.**

○

**Звідкіля глеку в тіні знати, як сонце
гріє?**

○

Хто воду носить, глек розбиває.

○

**Хто змайструє глек, припасує
і вушко до нього.**

В усякої справи початок важкий.

○

**Коли за діло десятьма пальцями не
взятися, на десять років
розтягнеться.**

○

**Поспішатимеш за вершником —
пішого наздоженеш.**

○

Можна відійти, та не можна забути.

○

**Хто косо дивиться на своє ремесло,
уволу не їстиме.**

○

Старанність і майстерність — сестри.

○

**Олень стріли боїться, діло —
майстра.**

○

**У майстрових руках ремесло
в полоні.**

○

Хист на базарі не продається.

Поганий майстер ремесло ганьбить.

○

**Буває, що у коваля кінь
непідкований.**

○

**Добрий косар косить добре і в полі,
і в горах.**

○

У косаря коси не віднімають.

○

**Добрий пастух як захоче, матиме
масло і від барана.**

○

У рибалки риба завжди свіжа.

○

Він і з пуху фортецю зведе.

○

Ціну золота знає ювелір.

○

Доброго вола видно в ярмі.

У кого око гостре, а в кого — серп.

○

**Хто б'є по підкові, а хто —
по цвяхові.**

○

**Доброго коня поганяй вівсом,
поганого — батогом.**

○

**Щоб віл помагав тобі, доглядай
за ним.**

○

**Даси віслюкові менше вівса, менше
й оратиме.**

○

**Курка по зернятку клює, проте
наїдається.**

○

**Ліс багато чому навчить того, хто
його любить.**

○

**Не всяк, хто в ліс іде, знає, як його
рубати.**

**Перевантажений караван далеко
не піде.**

○

**Якщо камінь не під силу,—
не піднімай!**

○

**Хто дім не будував, думає, що стіни
із землі виростають.**

○

**Наріжний камінь косо покладеш —
уся стіна перекосяться.**

○

Із круглого каменя дім не збудуєш.

○

**Скільки не співай, піснею поля
не зореш.**

○

**З малого починай, досягнеш
великого.**

○

**Хто дуже спішить — двічі
відпочивас.**

**Не кажи: завтра зроблю,— на завтра
інша робота буде.**

○

Сади дерево вчасно.

○

**Зриваючи яблуко, згадай, хто його
виростив.**

○

**Яблуню на те й садять, щоб яблука
їсти.**

○

**У квітні посіє — жатиме, у травні —
нічого не матиме.**

○

**Буває, що рік годує день, буває, що
день — рік.**

○

Роботи — на день, клопоту — на рік.

○

**Робота — з променем сонця, сон —
з променем зорі.**

**Роботящому діла багато, ледачому —
тіні.**

○

**Віслиюка з волом у ярмо
не запрягають.**

○

Лінивий кінь од каравану одстане.

○

Лінивому на тижні сім неділь.

○

**Згадай йому про роботу,— в нього
болить голова.**

○

**Ледар до обіду здоровий, після обіду
хворий.**

○

**Хай навіть масло горить, він з місця
не зрушить.**

○

**Через лінощі і віслиюка дядьком
зватиме.**

**Ладен віслюка дядьком назвати, аби
лише за нього працював.**

○

Ледача кішка миші не зловить.

○

**Руки в ледачого завжди до плову
тягнуться.**

○

**Коли їдять — нероба здоровий, коли
працюють — хворий.**

○

Їсть, як верблюд, працює, як віслюк.

○

**Хто їсть лівою рукою,—
не наїється.**

○

**Я пан, і ти пан, а хто ж муку
молотиме?**

○

**Людина, яка не хоче працювати,
шкідлива для суспільства.**

У лінивого довгий язик.

○

Де хліб, там і життя, де вино, там і неробство.

○

Зерно від полови відвівають на току.

○

Порожньої ложки до рота не підносять.

○

Млин без води не меле.

○

Доки води не скаламутиш, риби не впіймаєш.

○

Рибалка води не боїться.

○

Доки джерело не пересохне,— ціни воді не знатимуть.

○

Хто у воду не впаде, плавати не навчиться.

**Поки до води не дійдеш, холош
не зачочуй.**

○

**Доки в двері не постукаєш, їх не
відчинять.**

○

Щоб полити свій сад, не чекай дощу.

○

**Повертай так, щоби не згоріли
ні рожен, ні м'ясо.**

○

Голкою дороги не міряють.

○

Ще й осла не купив, а вже сідло шиє.

○

**Кроїти не вміє, а ножиць із рук
не випускає.**

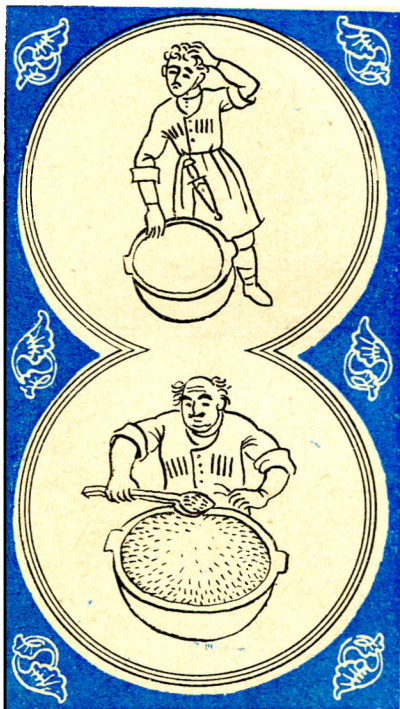
○

Не труси дерева, з якого знято плоди.

**І тополя дуже висока, та плодів
не дає!**

○

**Багато чого не зробиш, поки
не вивчишся, але багато треба
зробити, щоб вивчитись.**

Що бідний заробить, пан з'їсть

У бідного серце широке.

○

Бідний бідного розуміє.

○

Хай і в лахмітті, зате людина.

○

**Не в бідності жити соромно,
а в бруді.**

○

Щастя бідняка на нього сердите.

○

**Гірко трудився, та й ні з чим
лишився.**

○

**У багатого — соболина шуба,
у бідного — ляна сорочка.**

**Бідному чорна земля — ліжко,
сухий камінь — подушка.**

○

Сонце для бідного — килим.

○

У хаті бідака і дим їдкий.

○

**І в хаті, і на даху — скрізь
порожньо.**

○

**За нитку смикнеш — сто латок
відпаде.**

○

**Була в бідного корова, та й та —
ялівка.**

○

Бідному і коза — корова.

○

**У багатія плугів прибуває,
в бідного — дітей.**

○

Майно бідняка — здобич багатія.

Тому, хто ділив, не дісталось.

○

Муку мололи ми, а хтось пахлаву *
з'їв.

○

Посуд мій, та хаш ** чужий.

○

Багато плову в казані, та казан
не твій.

○

Для себе спиш, а для когось сни
бачиш.

○

Хто мед продає, той і пальці облизує.

○

Ситий голодному дрібно кришить.

○

Один не знайде води, щоб напитись,
інший — броду через річку.

* П а х л а в а — східні солодощі.

** Х а ш — гарячий навар із голови, ніг
і нутрощів тварин.

**Звідкіля зимі знати, що в бідняка
нема дров?**

○

Хлібом бідняка ситий не будеш.

○

Є голова й руки, та хліба нема.

○

Хоч дім спали, хлібом не запахне.

○

У голодного хліба не знайдеш.

○

**Голодному сниться хліб,
спраглому — вода.**

○

Поранений засне, голодний — ні.

○

Голодному хліб — пиріг.

○

**Вовк од голоду на гору вийти не
може, а кажуть: «Об'ївся!»**

Звідкіля ситому знати, що є голодні?

○

Голий думає про одяг.

○

**Маленькою латкою великої дірки
не прикриєш.**

○

На одній латці сорок дірок.

○

**Мене й літнє сонце не гріє, що вже
казати про зимове?**

○

**Доки багатий зубожіє, бідний богу
душу віддасть.**

○

**Коли бідний курку їсть — знай: або
він хворий, або курка.**

○

**Навіть сорок розбійників не зможуть
пограбувати злидаря.**

○

**Багатий помирає, переївши,
бідний — недоївши.**

**Помре багатій — сполошиться село,
помре бідняк — ніхто не дізнається.**

○

**Бідний з'їв змію, сказали:
«Голодний». Багатий з'їв, сказали:
«Ліки».**

○

**Багатієві кажуть: «Здоров зноси!»
Бідному: «Де взяв?»**

○

**Бідний сказав: «Кішка з'їла
печінку», — не повірили. Багатий
сказав: «Миша з'їла залізо», —
повірили.**

○

Біднякові руки ніхто не подає.

○

**Бідного кожен уму-розуму вчить, та
хліба ніхто не дає.**

○

Ягня з'їв Карапет, а винен Гайрапет.

○

Брехня багатого — правда бідного.

**Пан розсердиться — поб'є мене,
я розсерджусь — мене пан поб'є.**

○

**Сила й душа багатого — у нього
в кишені.**

○

**З грошима — ага, без грошей —
слуга.**

○

**Краще бути без грошей, ніж без
серця.**

○

**Краще бути сліпим, ніж мати
жорстоке серце.**

○

**Краще скелястий камінь, аніж
кам'яне серце.**

○

**Хай багатій і мостом стане,
не прохोдь по ньому.**

○

Із царської чаші води не пий!

Верблюдові сказали: «Вітаємо, тебе кличе сам цар!» — «Знаю,— відповів той,— пошле або в Кохб по сіль, або в Шарур по рис!»

○

Скільки б ворона не купалась,— гускою не стане.

○

Хто з вороною поведеться, у смітті копатиметься.

○

Занадився вовк у кошару — горе тому, в кого вівця одна.

○

Вовк міняє шерсть, та не вдачу.

○

Що швидше уб'єш вовка, то менше зла накоїть.

○

Вовка лають, а лисиця шкодить.

○

Вовк ніколи не буває ситий.

Вовк ліку не знає.

○

Ждав господаря — діждався вовка.

○

У вовчому лігві кістки не переводяться.

○

У ведмежому барлозі жолудя не зостанеться.

○

**Призначили буйвола старостою,
а він: «Сінник належить мені!»**

○

У багатого черево велике, усі гріхи прикриває.

○

Коли багатий у пекло йде, лід із собою бере.

○

Бог — за багатого.

○

Нагорі — бог, унизу — гроші.

**Пішло дерево до бога на сокиру
скаржитись. Бог каже: «А в сокири
сокирище з дерева».**

○

**Бог захотів ошчасливити бідного:
заховав його віслюка, потім допоміг
знайти.**

○

**Святого задобрюють молитвою,
собаку — кістками.**

○

**Град виб'є і поле праведника, і поле
грішника.**

○

Молитвами свиню святою не зробиш.

○

Молитвами вовчої паці не закриєш.

○

**Вовкові євангеліє читали, а він:
«Скоріше, бо стадо піде!»**

○

**Віддати попові — однаково, що
вовкові в пащу вкинути.**

Де масло, там і обідня.

○

Висип на дзвіницю й сто горіхів — жодного не зостанеться.

○

Правою хреститься, лівою краде.

○

Не всяк у чорному — піп.

○

Зверху — піп, усередині — диявол.

○

Вір чорту, а не попові.

○

Повір краще дияволіві, та не попові.

○

Дурня удавши, з'їв монастирських курей.

○

Попівське черево — гори й ущелини.

○

Попи увесь світ обібрали.

**Хто молиться грошам, у того
ні душі, ні віри.**

○

**У попа сім животів: скільки
не даси — усе з'їсть.**

○

Свисть з'їв, честь ковтнув.

○

**Брати — піп швидкий, віддати —
гай-гай!**

○

**Родичі покійника оплакують, а піп
радіє.**

○

**Коли нема покійника, піп іде хоч
повалятися на кладовищі.**

○

**Піп тільки тоді визнає, що таке
смерть, коли попадає померла.**

○

**Скільки б не зібралось у церкві
народу, піп знає одне белькотить.**

**Вісім попів хрестили дівчинку
і назвали її Кіракос*.**

○

**Хто на бога покладається, голодний
лишається.**

○

**Сім волів віддам, та не скажу:
«Господи, помилуй!»**

○

Людина од природи, а не од неба.

○

**Воронові родич — гриф,
куркулеві — піп.**

○

**Воля божа — негожа, а народна —
все може.**

○

У біді й кішка левом стає.

○

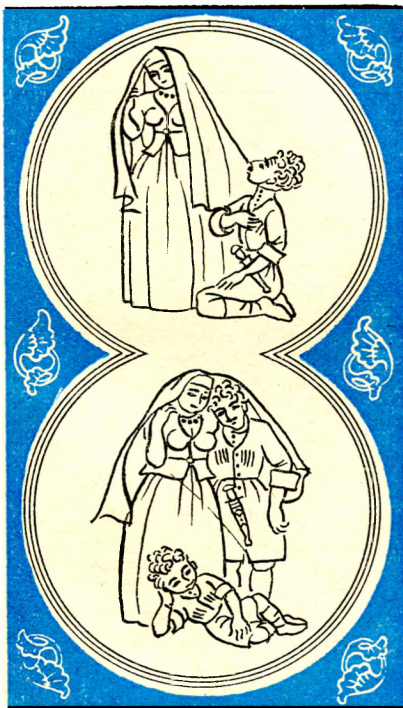
**Одне материнське благословення
знімає прокляття сімох попів.**

* К і р а к о с — чоловіче ім'я.

**Тисяча неправд не варта однієї
правди.**

○

**Хто йде прямою дорогою,—
не втомиться.**

**Птах сильний крильми,
людина — друзями**

Людину пізнають по її друзях.

○

**Щоб знати людину, треба з'їсти
з нею пуд солі.**

○

Подружилися — зрівнялися.

○

Друзів і ворогів пізнають у біді.

○

**Не май сто драхм *, а май двох
друзів.**

○

Давній друг ворогом не стане.

* Д р а х м а — древня грецька грошова
одиниця.

**Не буде давній друг ворогом, давній
ворог — другом.**

○

Чужому — половину, другові — все.

○

Усяк птах тримається своєї зграї.

○

«Моє» і «твое» спустошують дім.

○

Нещирий друг гірше тисячі ворогів.

○

Той, хто друг усім,— нікому не друг.

○

**Слову друга вір, але й свого
тримайся.**

○

**На мене ображається, а з тінню
моєю у злагоді.**

○

**Вони такі друзі, що поклади поміж
ними яйце,— звариться.**

Із вовком не дружать.

○

Серце — не скатертина, щоб перед кожним розстеляти.

○

Від серця до серця дорога лежить.

○

Скажеш джан * — почувеш джан.

○

Кохання — мов незгасний вогонь.

○

Хто любить троянду, полюбить і колючки.

○

Можна з'єднати розірвану нитку, та не любов.

○

Люба серцю завжди найкраща.

○

Та мила, кого серце полюбило.

* Д ж а н — серденько, голубе.

**Перстень — до пальця, мила —
до душі.**

○

**Хоча й усього позбудься, та візьми
кохану.**

○

Далеко від очей — чужий серцю.

○

**Вино вибирають запашне,
дівчину — сором'язливу.**

○

**Одружуючись із дочкою, дивись
на матір.**

○

Дівчина — мов нерозрізаний кавун.

○

**Із обличчя красуні плову не
їстимеш.**

○

**Дарма, що негарна, аби була доброю
дружиною.**

**Погана дівчина буде поганою
нареченою, погана наречена —
поганою господинею.**

○

Хто наречена, а ти лише дружка.

○

**Дороге намисто на землі не
лежатиме.**

○

Добра диня шакалові дісталася.

○

**Вибираєш наречену — питай
жонатого, купуєш коня — питай
нежонатого.**

○

**Перебірлива дівчина залишається
без нареченого.**

○

**У нареченого ще нічого не знають,
а в нареченої вже весілля
справляють.**

○

**Краще зруйнувати церкву,
як знеславити дівчину.**

Не однієї сім'ї, та однієї долі.

○

Дім без жінки — як водяний млин
без води.

○

Жінка умре — дім осиротіє.

○

Дружина — чоловікова душа.

○

Чоловік — зовнішня стіна будинку,
дружина — внутрішня.

○

Чоловік — потік, дружина — озеро.

○

Брат — на час, чоловік — назавжди.

○

Горщик ішов, кришку знайшов.

○

Як нелюбий чоловік, то й дівер
нелюбий.

Буває, жінка перетворить овес на пшеницю, а буває й навпаки.

○

Вода камінь перетворює на пісок, дружина чоловіка — на віск.

○

Добрій жінці не складеш ціни.

○

Доброго вола видно в ярмі, добру жінку — біля колиски.

○

Із гарного масла й рису і погана господиня обід зварить.

○

Доки голову навчилася пов'язувати, чоловік покинув.

○

Лінива дружина й восени чоловіка водою напуває.

○

Од безсоромної жінки тримайся далі.

**Хто жениться заради посагу, не
цінує дружини.**

○

**Хоч і гроші візьме в борг, та жінка
подасться на торг.**

○

**Хто чужу сім'ю зруйнує,— свої
не збудує.**

○

Плітка руйнує сім'ю.

○

**Сім'я без дитини — вогнище без
вогню.**

○

Без дитини — як без душі.

○

**У бездітного одне горе,
у багатодітного — багато.**

○

Тільки мати розуміє мову немовляти.

○

**Пташеня виростає під материним
крилом.**

Куди коза, туди й козеня.

○

**Все можна знайти, та не батька
й неньку.**

○

**Коли в дитини мати нерідна,
і батько нерідним стає.**

○

**Запитали сироту: «Чого плачеш?» —
«Бо сирота»,— відповів.**

○

**Страва, яку зварила мачуха,
несмачна.**

○

Дерево пізнається по плодах.

○

Од поганого дерева й тріска погана.

○

**Од собаки — цуценята, од соболя —
соболята.**

○

Із ослика виросте віслиук.

Гадюка курчам не стане.

○

Собака не приведе ягняти.

○

Нігтя від пальця не відділиш.

○

Ягняти од вівці не віднімають.

○

**Який палець уріжеш, щоб кров
не лила?**

○

Вороні своє пташеня — наймиліше.

○

**Ніхто не скаже, що його сироватка —
кисла.**

○

**Краще нехай упаде цар зі свого
трону, як дитя з колиски.**

○

**З надмірної любові ведмідь ведмежа
задавив.**

**Прийшов у село, спитай новини
в дитини.**

○

**Криве дерево випрямляють, поки
молоде.**

○

**Коли дружина народжує сина,—
і стіни дому радіють.**

○

**Людина красна людиною, син —
батьком.**

○

Розумну дитину і в колисці знати.

○

**Яким у світ увійдеш, таким
і пройдеш.**

○

**І хороше, й погане у сина — від
батька й матері.**

○

Син доброї людини поганим не буде.

**Покарання поганому батькові —
негожий син.**

○

**Як сина виховуватимеш, такий
і виросте.**

○

**Легше викласти ланцюжком мірку
проса, ніж сина виростити.**

○

Син підріс — і турботи твої вирости.

○

Син — опора дому.

○

Тямуций син — праве око батька.

○

**Добрий син будує, поганий —
руйнує.**

○

**Хоч син для матері і яєчню на
долоні засмажить, однак перед нею
в боргу буде.**

**Батьком принесене з'їв, матір'ю
пошите одягнув.**

○

**Непутящий син сім'ї сльози
приносить.**

○

**Сина тримають обома руками,
дочку — однією.**

○

Гарна дочка сімох синів варта.

○

Посаг для дочки — материне ім'я.

○

**Батькові дочка — місяць, матері —
сонце.**

○

**Дочка в батьківськiм домі
й у колисці золотій не всидить.**

○

Дівчина в домі — квітка в полі.

○

Дочка — як гість: надійде час — піде.

Дівчина — світильник чийогось дому.

○

Ти — сонце, та іншим світитимеш.

○

Звила б горлиця гніздо, коли б уміла.

○

У своєму домі — вогонь, у чужому — іскра.

○

Коли свекруха й невістка сваряться,
чоловік поміж двох вогнів попадає.

○

Невістка пекла хліб, а свекруха
хвалилася.

○

Тонку вовну невістка вичеше,
донька сплете, товсту — донька
вичеше, невістка сплете.

○

Згадай невістці батьківський дім,
вона й босоніж туди піде.

**Кажу, донько, тобі, а ти, невістко,
начувайся!**

○

**Птах спирається на крила, людина —
на рідню.**

○

**Родич не ходить — чужим стає,
чужий зачастить — рідним стає.**

○

**Сім свояків разом ідуть дорогою
і кажуть: «Господи, і поговорити
ні з ким!»**

○

**Із родичами святкуй і бенкетуй, та
не воюй і не торгуй.**

○

**Житимеш далеко — будеш солодкий,
житимеш близько — гіркий.**

○

Давній сусіда — як близький родич.

○

Сусіда — дзеркало сусіда.

Коли в сусіди мир, то й у тебе мир.

○

Не вибирай будинку, вибирай сусіда.

○

**Зайва в тебе вода — полий спочатку
город сусідові, потім — іншим.**

○

**Коли в сусіди весілля,— відчиняй
двері якнайширше.**

○

Сусіда люблять, коли він допомагає.

○

**Сусідова дружина завжди видається
гарною.**

○

У сусіда хліб завжди смачніший.

○

У сусіда й собака має бути добрий.

○

**Дім не мій, а того, хто двері
відчиняє.**

Гостинність розуміє і каміння.

○

Для доброї людини хліб завжди знайдеться.

○

Гість — троянда для господаря.

○

Іди туди, де тебе поважають.

○

Не ходи туди бенкетувати, куди не кликали.

○

Непроханий гість не діждеться шанування.

○

Нежданий гість зі свого вузлика їсть.

○

Спершу — пригощання, потім — запитання.

○

Гість їстиме те, що дадуть, а не те, що захоче.

Гість дивиться не на хліб, а у вічі господареві.

○

Гостя вшановує або не вшановує господариня.

○

У своєму домі я — ага, в чужому — слуга.

○

Доки сам не постарієш, старого не зрозумієш.

○

Дорослий повинен мати велике терпіння.

○

**Старшому — своє місце,
молодшому — своє.**

○

Хто слухає старшого, — об камінь не спіткнеться.

**Що даєш рукою, візьмеш
душею**

**Добре ім'я дорожче за всі скарби
світу.**

○

Добре діло і у воді не тоне.

○

**Іди з доброю людиною, бери добрий
приклад.**

○

**Від троянди пахощі, від людини —
людяність.**

○

**Я не казав: «Не будеш царем!»
Я казав: «Не будеш людиною!»**

○

**На добро добром — справа кожного,
на зло добром — справа відважного.**

Поганий день стане добрим, поганий чоловік — ні.

○

Краще хороше дерево, як погана людина.

○

Криве дерево від того, що його обтешуть, не випрямиться.

○

Погане дерево погано й тесати.

○

Із кривого димаря дим прямо не в'ється.

○

У дірявому глеку вода не втримається.

○

Кривою лінійкою прямої лінії не проведеш.

○

Поганій козі чиста вода не до смаку.

**Одне погане мишеня тисячу карасів
зіпсує.**

○

Вороні з орлом не змагатися.

○

**Не будь солодким, щоб не ковтули,
не будь гірким, щоб не виплюнули.**

○

**Не будь надто солодким — мухи
обсідатимуть.**

○

**Хто себе не шанує, інших шанувати
не вміє.**

○

**І сам на людину не схожий, і інших
за людей не має.**

○

**І ти такий, і він такий — і обоє
ви одного поля ягідки.**

○

**Буде чесний волосиною —
не порветься, буде шахрай колодою,
однак зламається.**

**Обтесаний камінь на землі не
лежатиме.**

○

**Про розум людини судять по її
життю.**

○

**Розум — від природи, за гроші його
не купиш.**

○

Вік розумові не завада.

○

Розум не росте з бородою.

○

Розум не в бороді, а в голові.

○

**Коли б мудрість була в бороді, козел
був би пророком.**

○

У старшого розум більший.

○

Розум молодого — млин без води.

**Краще бути сліпим очима, ніж
розумом.**

○

Шапка велика, та під нею порожньо.

○

У порожньому карасі дзвону багато.

○

**Що в дитинстві набудеш, на те під
старість зіпрешся.**

○

**За молодих літ нажите — золото під
старість.**

○

**Починай змалку, щоб встигнути
дорослим.**

○

**Не той знає більше, хто більше жив,
а той, хто більше ходив.**

○

Той довго жив, хто багато бачив.

○

Знання — золотий браслет на руці.

Краще знання, ніж багатство.

○

Хто багато читає, багато й знає.

○

Хто читає, той людина.

○

**Читання — хліб, покладений людині
за пазуху.**

○

Чорні літери красні дні приносять.

○

І озеро збирається по краплині.

○

**Знання — немов струмок: збирається
по краплині, а виліється — і нема
йому кінця-краю.**

○

**Хто підіймає великий камінь, кинути
його не збирається.**

○

**Умілий ремісник голодний до обіду,
невмілий — до вечора.**

Добре ремесло в могилу не забирай.

○

Не талант знати, талант утримати.

○

Не в тім річ, щоб учити, а в тім, щоб сприйняти.

○

**З однієї квітки змія робить отруту,
бджола — мед.**

○

**Тому, хто вміє, досить і саза *, тому,
хто не вміє, мало й зурни **.**

○

**Захотіла ворона перейняти
куропатчину ходу, та й свою забула.**

○

Побачене певніше, ніж почуте.

* С а з — щипковий музичний інструмент.

** З у р н а — духовий музичний інструмент.

Тому, хто слухає, кажи раз, хто не слухає,— тисячу.

○

Не роззявляй рота, краще розплющ очі.

○

Вір баченому, а не почутому.

○

Несолону страву можна посолити, дурного уму-розуму не навчити.

○

Розумний і на гарбі зайця наздожене.

○

Із розумним каміння носи, з нерозумним і плову не їж.

○

Краще з розумним каміння тягати, як з дурнем бенкетувати.

○

Розумний працює, дурень — дивиться.

Краще бути сліпим, аніж дурним.

○

Дурень то плаче, то радіє.

○

Краще сльози мудрого, ніж сміх дурня.

○

Загадай дурневі роботу, він тобі завдасть ще більшої роботи.

○

Дурневі справу довіряй, та сам перевіряй.

○

Дурень десять парá * вкинув у діру, а потім сорок віддав, щоб їх вийняли.

○

Камінь, який закинув у колодязь дурень, тисяча мудреців не дістане.

○

У дурня пшениця сушиться на даху.

* П а р á — турецька грошова одиниця.

Дурневі щодня Новий рік.

○

**Потрапив дурень на весілля
та й каже: «Тут живеться краще, ніж
у нас!»**

○

Із рук дурня шпаки вилітають.

○

Голова дурня не швидко сивіє.

○

Каже таке, аж віслук у стійлі реве.

○

У дурня пиріг завжди великий.

○

Дурний сказав, розумний повірив.

○

В очах дурня і розумний — дурень.

○

**Такий мудрий, що поміж двох
віслуків вівса не розділить.**

**Хвіст собачий сім років випрямляли,
а він кривим зостався.**

○

**Віслик є віслик, та бувають люди,
гірші за віслика.**

○

**Сорок разів побував у Єрусалимі,
а вісликом зостався.**

○

**Скільки б віслика не чистили, конем
не буде.**

○

**Пішов буйволом, повернувся
вісликом.**

○

**Звідкіля вісликові знати, що таке
мигдаль?**

○

**Коли вісликів прив'язати поруч,
вони засвоять норів один одного.**

○

На смирного віслика сідають двоє.

Із кривим віслиюком у караван лізе.

○

З коня пересів на віслиюка.

○

На віслиюкові сидить, віслиюка шукає.

○

**Розсердився на віслиюка, а б'є
попону.**

○

Загубив млина, а шукає жорна.

○

Хати не має, а дверей шукає.

○

Хотів брову підправити, а вибив око.

○

**Хоче голку купити, а питає, почім
пуд сталі.**

○

Обід побачив — кяманчу * забув.

* **К я м а н ч а** — щипковий музичний інструмент.

Ти йому про справу, а він тобі про справу.

○

Ще й торбини не пошив, а вже йде по груші.

○

Доки шубу знайшли, зима минула.

○

Дві ноги в один черевик узув.

○

Своє горе забув, з чужого горює.

○

Доки в сусіда вовк вівці не вкрав, своїх не стеріг.

○

Ледь ноги навчився переставляти, а вже хоче риссю бігти.

○

Із помитої маснички масло хоче їсти.

○

**Не знаючи, хто помер:
«Ой-йо-йой!» — волає.**

Кожного, хто привітається, має за друга.

○

Втративши волів, хліва не зачиняють.

○

Води не бачивши, не роззувайся.

○

Доки немає коня, підкови не шукай.

○

Як нема конюшні, коня не купуй.

○

Якщо голова не пролазить, не сунь тулуба.

○

Перш, ніж увійти,— подумай, як виходитимеш.

○

Із дияволом у м'яча не грають.

○

Вранці вечірньої новини не розповідають.

**Щасливий підійде до голих скель —
і ті зазеленіють.**

○

**Невдаху і на верблюді собака
вкусить.**

○

**Невдаха піде до моря — і те
пересохне.**

○

Безпорадний кропиву їсть.

○

**У маленьких постолах, та з великою
пащекою.**

○

Дуже гриміло, та дощу не було.

○

Сам короткий, а язик довгий.

○

**Сидить у селі, а гавкає на всю
губернію.**

○

**Дали копійку, щоб заговорив, а тепер
і за дві не спиниш.**

**Два вуха для одного язика — знай,
кому черга яка.**

○

Хто у ступі товче, а хто гехкає.

○

І без півня розвидниться.

○

**Ще й півнем не став, а вже
кукурікає.**

○

Замість гір голос подають ущелини.

○

Базіка в біді диявола тішить.

○

Голова базіки дірява.

○

**Хто говорить перший, не знає, що
скаже наступний.**

○

**Мовчун змусить замовкнути
й базіку.**

Язык не мовчить, коли серце болить.

○

**У кого багато горя,— хоче ним
поділитись.**

○

**Що ж мені, і на зурну не грати, щоб
твого віслюка не злякати?**

○

**Пісень багато знаю, та голосу
не маю.**

○

Язык у винуватого короткий.

○

Сядьмо криво, поговорімо прямо.

○

Списа в мішку не втаїш.

○

Торба брехні розв'язана.

○

Брехня брехунів дім руйнує.

○

Брехливий сам себе обкрадає.

**Брехун завжди повинен мати
свідка.**

○

**Брехливий хоч і правду скаже, ніхто
не повірить.**

○

Не кожній сивій бороді вірять.

○

**Коли ти дно мідного казана,
я — його покришка.**

○

**Поміж хвальковитих нема
талановитих.**

○

Хвалько до часу хвалиться.

○

Хвалько і в торбину залізе.

○

Іж великий шматок, та не хвались.

○

Не хвалися сам, нехай люди хвалять.

Хвалений віслик багнукою не піде.

○

**Сидить собака під ожередом соломи
та й каже: «Яка в мене тіль велика!»**

○

**Біжить собака під гарбою і вважає,
що тягне гарбу.**

○

**Дивується півень на даху: «І як це
будинки мене витримують?!»**

○

**Хвалився один: «Як ухоплю тебе за
бороду та як потягну по світу!»
А другий: «І ти зі мною будеш!»**

○

Милується своїм голосом і віслик.

○

**Спитали жабу, чому весь час
кумкає. «Милуюся своїм голосом!» —
відповіла.**

○

**І солов'їні пісні вісликові ревом
видаються.**

**Гордого на вулиці побили, а він дома
не признався.**

○

**На нозі й постола, а на голові —
трыянди.**

○

У вологому місці не лежатиме.

○

І плову з куркою не їсть.

○

Цибулі не їсть, щоб серце не боліло.

○

**І айви вашої не їстиму, і вола
вашого не поганятиму.**

○

**Сковорідка й та не скаже, що дно
в неї — чорне.**

○

Замість сокола суддею стала ворона.

○

**Ведмідь на ліс образився, а ліс
і знати не знає.**

Витівки лисиці хитрі лише для курки.

○

І хитра лисиця часом обома лапами в сильце попадає.

○

Зовні — дзеркало, всередині — лезо.

○

Народився на сім днів раніше за диявола.

○

Дізнається, і коли диявол під землею часник їсть.

○

Він і постоли диявола за день зносить.

○

Із усякої пастки вирветься.

○

Так увійде, що не бачитимеш, так вийде, що здивуєшся.

○

На змію плюне — і та здохне.

Сім морів ниткою пряжі забарвить.

○

Він і чортополох за фіалку видасть.

○

З вовком ягня з'їсть, з господарем погорює.

○

Скелю побачить — стане козою, воду побачить — рибою.

○

У чий човен сяде, того й хвалить.

○

Нахаба присмирніє лише в могилі.

○

Пусти за двері — він і на голову сяде.

○

Ашуга * в дім не впустили, а він:
«Куди саз покласти?»

* Ашуг — народний творець і виконавець пісень.

**Мало, що на коліна сів, ще й бороду
смиче.**

○

На моїй голові вчишся голити?

○

**Хіба я на те повісив бубон, щоб ти
в нього бив?**

○

**Йому хоч кіл на голові теши, а він
знай свого віслюка поганяє.**

○

**Що йому не кажи, а він у свою
дудку дме.**

○

**Грошей за килим не платив,
а посередині всівся.**

○

**Верблюдів оглядають, а жаби й собі
лапки простягають.**

○

Я його — в отару, а він — у кошару.

Сам віслик, а сіно іншому підкладає.

○

Сам віслик, а рептух на чиюсь шию вішає.

○

Не хочу брати, поклади в кишеню сам.

○

Цьогорічний горобець торішнього цвірінькати вчить.

○

Коли б кожне воронине «кар» приносило негоду, люди ніколи не бачили б сонця.

○

Доки сорок горіхів укупі не побачить, каменя не кине.

○

Бережись води, що не дзюрчить і не шумить.

○

Збираєшся комусь яму копати,— копай на свій зріст.

Щоб тисячу ворон прогнати, досить і грудки.

○

Свині килима не стелять.

○

Проханням свиню з поля не проженеш.

○

Свиня зірок не бачить.

○

Од свині ані молитви, ані мацуну*.

○

Охайний нечупарі не до душі.

○

Ти мені дуже до душі, та я собі ще миліший.

○

Він — як та курка: їсть у нас, а несеться в сусіда.

○

Совість на базарі не продається.

* М а ц у н — кисле молоко.

**Безсоромному плюнули в обличчя,
а він: «Дякувати богові, дощ іде!»**

○

**Скромний посоромився відповісти,
а безсоромний сказав: «Він мене
боїться!»**

○

По щедрості руки судять про серце.

○

Хто дає дев'ять, дасть і десять.

○

Серце широке, та руки короткі.

○

Давати не бійся, брати не соромся.

○

**Грушу — мені, яблуко — мені, та
й айва серцю бажана.**

○

**Він і верблюда з паланом *
проковтне.**

* П а л а н — сідло для в'ючних тварин.

**Шлунок ненажери — бездонна
ущелина.**

○

**Віслок здохнути ладен, тільки б од
цього була шкода господареві.**

○

**Краще мені й однієї корови не мати,
тільки б у сусіди двох не було.**

○

Копійку у сорок вузлів зав'язує.

○

За копійку й мишу заріже.

○

Сердитий рано старіє.

○

**У саду невдячного ані троянди, ані
фіалки не цвітуть.**

○

**Хто погано пильнує своє добро,—
зłodієві друг.**

○

**Спритний зłodій і господаря
в зłodійстві звинуватить.**

**Хто зі зlodієм живе, зlodійству
навчиться.**

○

**І хто голку вкрав, і хто верблюда —
однаково зlodій.**

○

Той, хто украв яйце, украде й коня.

○

**Коли б зlodійством збагачувались,
миша була б найбагатшою.**

○

Кишеня в зlodія дірява.

○

**У зlodія дорога одна,
у переслідувачів — тисячі.**

○

Зlodій і тіні своєї боїться.

○

**Зlodій під стіною не стане —
боїться, що на нього впаде.**

○

**Боягузові вночі й кішка девом
видається.**

Од страху віслюк біжить швидше
за коня.

○

У миші спитали, чого вона така
мала. «Од страху перед кішкою!» —
відповіла.

○

Хотів би я бачити мишу, яка
повісила б кішці на шию дзвіночок.

○

Кішка ловить мишей собі на поживу,
а господар гадає, що в нього
хоробра кішка.

○

Кота вдома нема — миші чалаванд*
танцюють.

○

Біля своєї нори і миша смілива.

○

Навчилось ося ревти та й каже:
«Піду з вовком воювати!»

* Ч а л а в а н д — вид танцю.

Боягуз і ведмедя дядьком назве.

○

Од страху й ведмідь реве.

○

Дома — півень, між людьми — курча.

○

**Кого вжалила пістрява змія, той
і строкатого мотузка боїться.**

○

**Коли дерево падає, лісорубів
знаходиться багато.**

○

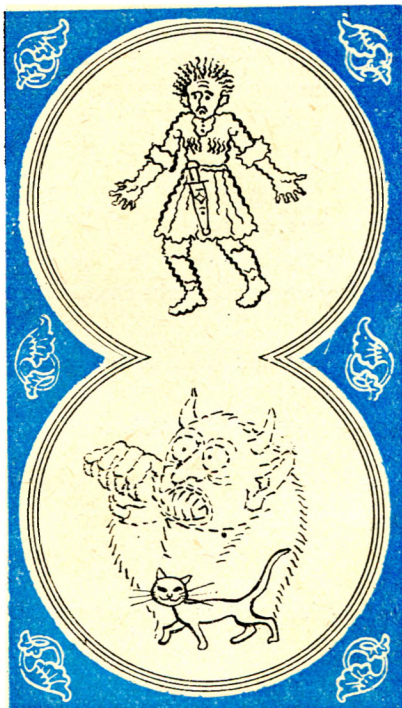
**Він від гострої шаблі обличчя
не відверне.**

○

**Кішку розлютиш — в обличчя тобі
кинеться.**

○

Краще померти, як зазнати ганьби.

Поганий той жарт, у якому немає половини правди

Слово породжує слово.

○

Спершу подумай, потім слово скажи.

○

Спершу скажи собі, потім — іншим.

○

**Обов'язок язика — добре слово
казати.**

○

**Поки слово в роті — твоє, вилетить —
чуже.**

○

Рот не топрак *, щоб його зашивати.

* Т о п р а к — мішок, торба.

**Добре, коли віршовка довга,
а слово — коротке.**

○

**Слово — як гума: що більше його
розтягуєш, то довшим стає.**

○

Сам розказую, сам і слухаю.

○

**Кожному, хто говорить, потрібен
слухач.**

○

Всяк говорить те, що знає.

○

Ласкаве слово солодше за мед.

○

**Солодкий язик тисячі шабель
відповідь дасть.**

○

Добре слово і змію з нори виманить.

○

**І камінь зазеленіє, якщо до нього
з душею підійти.**

Добре слово дім збудує, погане зруйнує.

○

Слово нагору піднімає, слово і з гори спускає.

○

Шабля переможе одного, слово — армію.

○

Доки меч поспіє, язик голову зітне.

○

Злий язик гостріший за лезо.

○

Злий язик світ розоряє.

○

Довгий язик життя вкорочусь.

○

Од кинджала рана загоїться, та не од слова.

○

Є такі слова, що і з пудом меду не з'їси.

Бійся не гвинтівки, а плітки.

○

**Пліткар — як торба з горіхами:
ворухнеш — заторохтить.**

○

Собака гавкає, вітер розносить.

○

Не вір словам ворога.

○

Погана звістка швидко долітає.

○

**Із слів плову не звариш, потрібні
рис і масло.**

○

Жарти до добра не доводять.

○

Правду часом кажуть жартома.

○

Правди не втаїш.

○

Плач і сміх — брати.

**Так смійся, щоб і іншим було
смішно.**

○

Сміх прикрашає не всіх.

○

**Хто сумує — тому сумно, хто
веселиться — тому весело.**

○

У світі одні плачуть, інші сміються.

○

Радість і горе — родичі.

○

Горе породжує горе.

○

**Буває горе: прийде і піде, а буває,
поки не розорить, не піде.**

○

**Усякому своє горе — завбільшки
як верблюду.**

○

**Згорьований багато говоритиме,
голодний — їстиме.**

**Горе тому, хто від вовка втік,
та в лапи ведмедеві попав.**

○

**Не пізнаєш горя — не оціниш
радості.**

○

Одне горе людини не вбиває.

○

**Доки серце не заболить, сльози
не поллються.**

○

Нитка витончується — розривається.

○

Вода очищає тіло, сльоза — душу.

○

Минулого не наздоженеш.

○

За минулим днем не жалкуй.

○

Жаль гірший за отруту.

Коли сонце сходить, зорі тьмяніють.

○

**Коли стіна валиться, курява
здіймається.**

○

Не буває ночі без світанку.

○

Без хмари не буває дощу.

○

Без зими не буває снігу.

○

Без вітру море не штормить.

○

Без вітру й листя не ворухиться.

○

Дощ іде і над морем.

○

Усьому своя ціна.

○

Усякій справі — свій час.

**Доки не прийде весна, дерево
не зацвіте.**

○

З однієї квітки весна не починається.

○

**Квітка розцвітає, дивлячись на
квітку.**

○

**У році дванадцять місяців,
і в кожного — свої плоди.**

○

Прийде час, доспіє і зелена груша.

○

Спіла груша до землі хилиться.

○

**Груші, що влітку поспіла, осені не
знати.**

○

**Добрий день видно зранку, добрий
рік — з весни.**

По дев'ятім березні лелека в гнізді.

○

Вітер помер од холоду.

○

Минув березень, минули турботи.

○

Чотири пори року — як
сусіди-вороги.

○

Час — для того скарб, хто знає йому
ціну.

○

Рік схожий на день.

○

День із нами не йде — мусимо із
днем іти.

○

Усе багатство — від землі.

Земля годує людину.

○

Од хліба й води життя щасливе.

○

Засів — надія хлібороба.

○

**Щаслива нива, на яку не позирають
горобці.**

○

**Не зазеленіють сходи, які бачило
вороння.**

○

У негоду більше роботи.

○

Просо сіють на вологім полі.

○

Цвіт облітає з розквітлого дерева.

Біля води дерево швидко росте, та швидко й старіє.

○

Плодове дерево тим більше гнеться, чим більше на ньому плодів.

○

Не всяке дерево — сосна.

○

Троянда без сонця не розквітне.

○

Скільки засохлої троянди не поливай — не зазеленіє.

○

Птах зі своїх крил податку не вимагає.

○

У птаха, що живиться м'ясом, дзьоб гачком.

○

Курка злітає лиш до сідала.

**Забіякуватий півень вгодованим
не буває.**

○

**Угледівши пшеницю, горобець
пастки не помічає.**

○

Горобця боятися — проса не сіяти.

○

**Муха — ніщо, та впаде в тан* —
забруднить.**

○

Змія здихає від своєї ж отрути.

○

**Черепаша з-під свого панцира
не вийде.**

○

Біля мурашника нічого не росте.

* Т а н — маслянка.

Лисиця біля псарні не живе.

○

Далеко від м'яса лисиця не забіжить.

○

Ведмедя ловлять ведмежам.

○

**Ведмедя пізнають по лапах,
лисицю — по хвосту.**

○

**Худоба без господаря — здобич
хижака.**

○

Вовкові ягняти не довіряй.

○

**Пилюка від стада — вовковим очам
відрада.**

○

Із вовчої пащі ягняти не вирвеш.

**Господар за вкраденим горює,
вовк — за тим, що лишилося.**

○

Перелічених овець вовк не поїсть.

○

Вовка боятися — овець не тримати.

○

**Коли нема солі,— вівці лижуть
каміння.**

○

**Тисяча овець знаходить притулок під
одним деревом.**

○

Навесні добре ягня, восени — курча.

○

Трава шлунка воліві не коле.

○

**Якби віл був завбільшки з верблюда,
то верблюд був би завбільшки з гору.**

Верблюда з ложки не напувають.

○

**Хоча й близько верблюд пасеться,
та далеко бачить.**

○

Верблюд свого горба не бачить.

○

Добрий кінь — мрія хороброго.

○

**Доброму коневі й ціни нема,
поганого й задарма не бери.**

○

Не знаєш коня, ззаду не підходь.

○

Сумирний кінь часом дуже хвицає.

○

До порожнього рептуха кінь не йде.

○

Не заходь у хлів попереду віслюка.

**Коли немає коня, і віслиюком до
глина поїхати не сором.**

○

Віслиюкові оберемок трави над усе.

○

**Віслиюкове черево фіалками
не наситиш.**

○

**На хвицання віслиюка не
ображаються.**

○

**Скільки віслиюка не бий — мулом не
стане.**

○

**Дали віслиюкові реган * понюхати,
а він з'їв.**

○

**Віслиюка призначили ковалем, а він
спершу себе підкував.**

* Р е г а н — пряна їстівна трава.

**Запросили віслюка на весілля.
«Певно,— сказав,— треба воду
носити».**

○

**Це було тоді, коли віслюк
шкутильгав.**

○

**Не здихай, віслюче,— прийде весна,
зазеленіє трава.**

○

**Тоді твоє слово справдиться, як
віслючий хвіст до землі доросте.**

○

**Собака, що дуже гавкає, не
кусається.**

○

**Собака, що багато гавкає, накликає
на стадо вовків.**

○

**Собаки гризуться — перехожому
пощастило.**

Не вір собаці, що накульгує.

○

**Собака кульгає, поки вовка
не побачить.**

○

Собака на свого хазяїна не гавкає.

○

Не вдариш собаки — не вкусить.

○

**Море не помутніє від того, що
собака напився води.**

○

**Коли собака навчиться їсти
виноград,— сад опустіє.**

○

**Погнався собака за іншим, а хліб із
маслом кішці дістався.**

○

**Нема для миші сильнішого звіра за
кота.**

Од голодної кішки миша не втече.

○

**Людина умивається вранці, кішка —
увечері.**

○

Вода солодша за гранатове вино.

○

**Велика користь од води, та велика
й шкода.**

○

З водою та вогнем не жартують.

○

Вода собі дорогу знайде.

○

Вода зійде, пісок зостанеться.

○

**Бігла вода струмком раз, побіжить
і вдруге.**

Що вода принесе, те й забере.

○

Річка не щодня колоди приносить.

○

**Коли воду з моря ложкою черпати,—
її не поменшає.**

○

У проточній воді намулу не буває.

○

**З пересохлого джерела води
не нап'єшся.**

○

**У новому глеку вода завжди
холодна.**

○

**Випробувана сироватка краще, ніж
невипробуваний кисляк.**

○

Ціну риби у воді не складають.

**На те й море, щоб риба в ньому
водилась.**

○

**Велика риба у великому морі
водиться.**

○

**Щоб риба не втекла, хапають за
голову.**

○

**Риба смердить з голови, вода
каламутніє з витоку.**

○

**М'яса й риби в одному казані
не варять.**

○

У киплячу юшку води не доливають.

○

Вогонь — зимова троянда.

○

Біля вогню труту не тримають.

Вати біля вогню не кладуть.

○

У печі, де палає вогонь, хліба не печуть.

○

Кремінь там потрібен, де немає вогню.

○

У недоглянутого майна багато господарів.

○

Коли в пастуха забагато масла, він змазує ним палицю.

○

Апетит — у зубах людини.

○

Перший шматок — найсмачніший.

○

Руки миють не по обіді, а до обіду.

По обіді ариса * цінується дешево.

○

**Мигдаль не для того, щоб наїдатися,
а для того, щоб смакувати.**

○

**Шашлику не їли, а від диму
посліпли.**

○

Більше диму, ніж шашлику.

○

Чужим хлібом ситий не будеш.

○

**Поклади свій хліб на мій, та їж
і знизу, і зверху.**

○

**Коли сіль зачекає, господар хліба
принесе.**

* А р и с а — каша із пшеничної крупи та м'яса.

Хліба калачем не заміниш.

○

Коли б цукор мав зуби, він би сам себе з'їв.

○

Хоч солодкий цукор, та хліба не замінить.

○

Яєчні в дірявій сковорідці не підсмажиш.

○

З млина йду я, а ти чого в борошні?

○

У криницю смітити, а звідкіля ж воду пити?

○

Лисому його шапка подобається.

○

Під усякою шапкою лиш одна голова.

**Була б голова ціла — шапка
знайдеться.**

○

**Лисий Хасан чи Хасан лисий — хіба
не однаково?**

○

Що не народжується, не помирає.

○

Від смерті нема ліків.

○

Смерть у людини за вухом.

○

**Смерть не жаліє ні старого,
ні малого.**

○

**Страх смерті страшніший за саму
смерть.**

○

Бійся холоду, щоб не знати хвороби.

**Хвороба приходить швидко,
відходить поволі.**

○

**Звідкіля здоровому знати, що таке
хворий?**

○

Доброї хвороби не буває.

○

**Хворий той, хто ізюминку сім раз
одкушує.**

○

**Не такий здоровий, щоб ходити, не
такий хворий, щоб лежати.**

○

**Хочеш, щоб не боліли зуби,—
покажи їх сонцю.**

○

Вино — не тан, не всякому його пити.

○

**Не питимеш — посміховиськом
не станеш.**

Хто вино п'є, у того батьки плачуть.

○

**Напоїли цапа вином, пішов із
вовком битись.**

○

Із сотні голок сокири не буде.

○

На болоті дім не збудуєш.

○

Удачі за гроші не купиш.

○

Розбитому посуду ціни нема.

○

**Втрачена волосина мотузком
здається.**

○

**Була б дорога прямою —
не перекинувся б віз.**

**Річ дешева обходиться дорого,
дорога — дешево.**

○

Не все кругле — яблуко.

○

Не все біле — сніг.

○

Без музик не танцюють.

○

Де зурна грає, там і танцюй.

○

**Розтривожене серце — що повновода
ріка.**

○

**Казав одяг: «Шануй мене поміж
речей, шануватимуть тебе поміж
людей!»**

АРМЯНСКІЕ ПОСЛОВИЦЫ И ПОГОВОРКИ

С б о р н и к

Составитель и переводчик Задорожная
Людмила Михайловна

Серия «Мудрость народная»
(На украинском языке)

Видавництво «Дніпро»,
Київ, Володимирська, 42.

Редактор *З. Г. Коваль*
Художник *Р. М. Багаутдінов*
Художній редактор *В. В. Машков*
Технічний редактор *О. Г. Талізїна*
Коректори *Л. Г. Лященко,*
Н. В. Семенова

Виготовлено на книжковій фабриці
«Жовтень» республіканського
виробничого об'єднання
«Поліграфкнига»,
Київ, вул. Артема, 23а.

БФ 32705.

Здано на виробництво 9.X 1975 г.

Підписано до друку 21.I 1976 р.

Папір машинно-крейдяний.

Формат 70×108^{1/64}.

Фізичн. друк. арк. 2,125.

Умовн. друк. арк. 2,975.

Обліково-видавн. арк. 2,243.

Ціна 21 коп.

Замовл. 925. Тираж 50 000.

